

DOI: <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-41>
УДК (UDC): 374.7(4+477)

А. В. БОЯРСЬКА-ХОМЕНКО¹, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
e-mail: anna.boiyarskahomenko@hnpu.edu.ua ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-1818-3074>
О. М. ДРУГАНОВА, доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри освітології та інноваційної педагогіки
e-mail: olena.druganova@hnpu.edu.ua ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>
¹Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди,
вул. Алчевських, 29, 61002, м. Харків, Україна

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ НЕФОРМАЛЬНОЇ ТА ІНФОРМАЛЬНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ У КРАЇНАХ ЄВРОПИ ТА В УКРАЇНІ

Мета статті полягає в аналізі актуальних питань організації неформальної та інформальної професійної освіти дорослих у країнах Європи та в Україні, зокрема у виявленні ключових тенденцій, проблем і перспектив розвитку цих форм навчання. У статті розкрито особливості неформальної та інформальної освіти, їх роль у забезпеченні конкурентоспроможності на ринку праці, адаптації до сучасних викликів, а також проаналізовано механізми визнання результатів такого навчання.

У процесі дослідження було використано такі **методи** дослідження, як от: теоретичний аналіз наукової літератури, систематизація і узагальнення, порівняльно-аналітичний метод, логіко-структурний аналіз і прогностичний метод.

Результати дослідження показали, що неформальна та інформальна освіта дорослих є важливими складниками системи навчання протягом життя. Вони сприяють розвитку професійних і м'яких навичок (soft skills), що підвищує конкурентоспроможність дорослих учнів на ринку праці. Разом з тим неформальне та інформальне навчання задовольняє освітні потреби дорослих через різноманітні форми навчання (курси, тренінги, онлайн-освіта тощо) та сприяє інтеграції результатів неформального навчання в систему формальної освіти за допомогою механізмів валідації, сертифікації та визнання кваліфікацій.

У статті розкрито ключові відмінності між формальною, неформальною та інформальною освітою, зокрема відсутність жорстких обмежень за віком чи професійним досвідом, гнучкість програм, орієнтація на практичні потреби. Водночас зазначено труднощі, такі як недостатня стандартизація, дублювання функцій формальної освіти та складність оцінки результатів.

Окрему увагу було приділено європейському досвіду, зокрема стратегії валідації неформального навчання, що передбачає розробку інструментів для фіксації компетентностей (наприклад, Europass), забезпечення доступу до освіти для соціально вразливих груп, інтеграцію результатів неформального навчання у національні кваліфікаційні рамки.

Висновки підтверджують, що неформальна та інформальна освіта є важливими інструментами адаптації до сучасних викликів, таких як цифровізація, зміна ринку праці та соціальні трансформації.

КЛЮЧОВІ СЛОВА: освіта дорослих, неформальна освіта, інформальна освіта, професійна освіта, країни Європи, Україна.

Як цитувати: Боярська-Хоменко А. В., Друганова О. М. Актуальні питання організації неформальної та інформальної професійної освіти дорослих в країнах Європи та в Україні. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2025. Вип. 84. С. 485-494. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-41>

In cites: Boiarska-Khomenko A. V., Druhanova O. M. (2025). Topical issues of organising non-formal and informal vocational education for adults in Europe and Ukraine. *Problems of Engineering Pedagogic Education*, (84), 485-494. <https://doi.org/10.26565/2074-8922-2025-84-41> (in Ukrainian)



Постановка проблеми в загальному вигляді

В умовах стрімкого оновлення інформації/знань, появи нових вимог до професійних, соціальних, цифрових і комунікаційних компетентностей, що впливають на загальний рівень життя й забезпечують конкурентоспроможність на ринку праці, важливого значення набуває вміння людини швидко оновлювати знання, набувати нові професійні уміння й навички [18].

Одним із способів розв'язання сформульованого завдання, з одного боку, є готовність людини до постійного навчання, належний рівень сформованості у неї загальних, ключових (робота в команді, комунікація, вирішення проблем, використання інформаційно-комунікаційних технологій) і спеціальних (для виконання як стандартних

професійних завдань за безпосередньою спеціальністю працівника, так і для виконання конкретних завдань на робочому місці, відповідно специфіки конкретної робочої посади [13, с. 196] умінь і навичок, а, з іншого – наявність пропозицій із боку держави, суспільства в цілому щодо можливостей задовольнити бажання кожного вчитися впродовж всього життя. Зазначимо, що в багатьох країнах світу й, у тому числі, в Україні важливими компонентами цілісної системи неперервної професійної освіти в цілому, й освіти дорослих зокрема, є неформальна та інформальна форми навчання, що «реалізуються у різних просторових вимірах (у соціумі, вдома, на роботі) та охоплюють різноманітні види діяльності» [12, с. 213].

Аналіз досліджень і публікацій

Обрана нами проблема в тій чи іншій мірі була й залишається предметом вивчення процесів розвитку освіти дорослих в Україні і в світі в цілому. Зокрема, дослідники вивчають історичні аспекти становлення та розвитку освіти дорослих. Так, О. Друганова дослідила історико-педагогічні аспекти приватної ініціативи в освіті України [8]. Колектив авторів Н. Авшенюк, О. Огієнко, Н. Постригач виявили та проаналізували тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу [1]. О. Аніщенко, Л. Лук'янова, С. Прийма розкрили особливості неформальної освіти дорослих як освітнього тренду XXI століття [3]. А. Боярська-Хоменко і Л.А. Штефан проаналізували процедуру визнання неформальної та інформальної освіти молоді на основі досвіду Польщі [16]. Серед останніх публікацій, що розкривають порушену проблематику варто назвати статтю О. Друганової та В. Білик, що

розкрили проблему ефективних технологій навчання дорослих, зокрема у системі неформальної освіти [9]. Ю. Бойчук і А. Боярська-Хоменко розглядають формальну і неформальну освіту дорослих як ресурс для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану [4].

Незважаючи на достатньо високу зацікавленість науковців до освіти дорослих у цілому, а також неформальної та інформальної зокрема, у вітчизняній педагогічній думці залишаються не достатньо висвітленими питання компаративного аналізу організації неформальної та інформальної професійної освіти дорослих в країнах Європи та в Україні.

Постановка завдання

– проаналізувати й виділити актуальні питання організації неформальної та інформальної професійної освіти дорослих в країнах Європи та в Україні.

Методи дослідження

У процесі дослідження було використано метод теоретичного аналізу наукової літератури, нормативно-правових актів та документів з проблематики неформальної та інформальної освіти дорослих для виявлення сучасних підходів і тенденцій. Порівняльно-аналітичний метод

було застосовано для зіставлення особливостей організації неформальної та інформальної освіти дорослих у країнах Європи та в Україні. Систематизація та узагальнення даних із наукових джерел дозволили сформулювати висновки щодо актуальних проблем і перспектив розвитку

неформальної освіти. Логіко-структурний аналіз було використано для встановлення взаємозв'язків між завданнями, формами організації та результатами неформального та інформального навчання дорослих.

Виклад основних результатів та обговорення

Установлено, що поява й інтенсивний розвиток неформальної та інформальної професійної освіти дорослих, як додаткових й альтернативних форм щодо формальної освіти, зумовлюється освітніми, культурними і професійними потребами людини, держави, суспільства в цілому відповідно їх рівня розвитку [10]. За визначеннями, що наведені в різних джерелах, неформальна освіта це:

– «вид освіти, що уособлює організовані провайдером освітні послуги через навчальну діяльність здобувачів освіти, яка не передбачає присудження визнаних державою освітніх кваліфікацій за рівнями освіти. ...є додатковою та альтернативною щодо формальної освіти у структурі навчання впродовж життя» [12, с. 154];

– «організована освітня діяльність за межами установленної формальної системи, що задовольняє певні навчальні потреби окремих осіб» (цит. за [1, с. 31]);

– «організована, систематична освітня діяльність поза рамками формальної системи освіти, що забезпечує певні види навчання...» (Р. Дейв, Ф. Кумбс і М. Ахмед) (цит. за [1, с. 31]);

– «... систематична позашкільна освітня і навчальна діяльність, яка триває відносно недовго і має на меті конкретні зміни в поведінці певної категорії людей» (Р. Польстон) (цит. за [13, с. 190]);

– «...індивідуальна пізнавальна діяльність, що супроводжує повсякденне життя, реалізується шляхом власної активності індивідів у культурно-освітньому середовищі» [12, с. 154].

У свою чергу, щодо поняття «інформальна освіта», то на сьогодні, по-перше, відсутнє його «чітке і конкретне визначення» [5, с.33]. По-друге, наявні різні підходи до його тлумачення, зокрема деякими дослідниками інформальну освіту визначено як:

• вид освіти, що «передбачає самоорганізоване здобуття людиною певних компетентностей під час

Прогностичний метод було покладено в основу окреслення можливих напрямів подальшого вдосконалення системи освіти дорослих.

повсякденної діяльності, пов'язаної з громадською, професійною та іншими активностями, родиною, дозвіллям тощо» [12, с. 154];

• «індивідуальну пізнавальну діяльність щоденного життя, що реалізується завдяки власній активності людини у сучасному середовищі під час спілкування, читання, подорожей, перегляду телевізійних програм тощо» (М. Чепіль) (цит. за [1, с. 33]);

• «соціально-побутову та неструктуровану форму освіти, що може відбуватися на робочому місці або у колі сім'ї» [2].

По-третє, вченими, які займаються вивченням обраного феномена, зазначається, що інформальна освіта включає самоосвіту та саморозвиток шляхом читання літератури, періодики, перегляду телепередач, а також вивчення контенту в мережі Інтернет і «здійснюється «за рахунок всього оточення людини» (П. Джарвіс)» (цит. за [1, с. 33]).

Важливо зазначити, що в науковому дискурсі активно обговорюється питання щодо видів неформальної освіти дорослих. Зокрема сьогодні деякі з науковців, зокрема Ж. Аллак, виділяють такі її різновиди: «параформальна або освіта «другого шансу» для тих, хто не закінчив школу; народна освіта, мета якої задоволення потреб маргінальних груп населення; освіта для особистісного самовдосконалення; неформальна професійна освіта дорослих, що пропонується фірмами та іншими провайдерами» (цит. за [1, с. 34]).

Водночас авторський колектив у складі Н. Авшенюк, О. Огієнко, Н. Постригач та інших наголошує, що неформальна освіта дорослих – це «сукупність двох підсистем: професійно-орієнтованої (неформальна професійна освіта) та загальнокультурної (неформальна непрофесійна освіта чи ліберальна освіта) [1]. Наголосимо, що ще у 2000 році у Меморандумі про неперервну освіту Європейського союзу було заявлено, що

неформальне та інформальне навчання є рівноправними формами здобуття освіти дорослими [14].

Узагальнення результатів проведеного аналізу матеріалів різних джерел [1; 6; 12] показало, що неформальна та інформальна освіта дорослих спрямовані на:

- збагачення, поглиблення знань про «людину, природу, суспільство, які необхідні кожній людині незалежно від її професійної діяльності» [12, с. 235];

- «задоволення, розвиток потреб, духовних запитів і інтересів дорослої людини, прагнень до творчого зростання, самовдосконалення» [1, с. 219], що дозволяє бути активним учасником соціальних змін, що відбуваються у суспільстві;

- забезпечення конкурентоспроможності на ринку праці, розвиток професійних компетентностей людини;

- розвиток критичного мислення, даючи можливість дорослим змінювати своє життя та відчувати себе повноцінним членом суспільства.

У переліку особливостей, відмінностей неформальної та інформальної форм освіти від формальної, називають, по-перше, відсутність будь-яких (вікових, професійних, часових, інтелектуальних) обмежень для її учасників [12, с. 154].

По-друге, потужний потенціал стимулювання до подальшого розвитку через «самоосвіту та неформальний обмін професійним досвідом» [5; 6].

По-третє, значну гнучкість і розмаїття форм неформальної та інформальної освіти. Так, зазначимо, що у країнах центральної та східної Європи дорослі, що зацікавлені у набутті нових знань, оволодінні важливими компетентностями як професійними, так і м'якими skills, можуть відвідувати різні освітні установи, організацій різної форми власності [20; 21]. Традиційно в Європейських країнах неформальну професійну освіту надають:

- навчальні курси (мовні, цифрові, підприємницькі тощо), що функціонують при освітніх центрах, студіях, бібліотеках, бізнес-центрах тощо й які пропонують оволодіти різними професійними навичками і компетентностями шляхом

навчання за різними програмами – наприклад комп'ютерними, програмами особистісного розвитку, розвитку комунікаційних навичок, програм з іноземних мов тощо. Зауважимо, що центри освіти для дорослих разом із професійним компонентом також пропонують загальноосвітній компонент, що надає змогу дорослим здобувачам отримати атестат про повну загальну середню освіту [17];

- гуртки за інтересами та навчальні гуртки [19];

- курси альтернативної освіти, що спеціалізуються на освітніх програмах грамотності для молоді, програмах Університету третього віку для літніх людей [15];

- мережа приватних закладів, що пропонують програми у переліку тем яких «здоров'я, самооцінка, партнерство, змістовна організація дозвілля, освіта, релігія та світогляд» [1, с. 224 – 225].

Зазначимо, що в Україні неформальна освіта представлена індивідуальними заняттями під керівництвом тренерів або тьюторів; тренінгами, короткостроковими курсами, переважно завданнями яких є досягнення «практичних короткострокових цілей» [12, с. 154];

Окрім того, гнучкість в організації неформальної освіти виявляється ще й в «значно більшому виборі програм, часу, термінів і місця проведення занять, їхньою індивідуалізацією, більшою орієнтованістю на конкретні потреби й інтереси кожного, кого навчають» [13, с. 189].

У переліку особливостей неформальної освіти дослідники також ще називають й той факт, що вона (*неформальна освіта – примітка авторів*) «іноді ...доповнює або виправляє результати діяльності формальної освіти» [13, с. 189].

Щодо труднощів в організації неформальної та інформальної освіти дорослих, дослідники [6; 13] виділяють такі: порівняно з формальною освітою меншу ефективність; випадки розпилення сил і засобів, дублювання діяльності інших компонентів системи неперервної освіти; сліпе копіювання формальної освіти, зокрема її процедур і методів; намагання оцінювати результативність роботи неформального складника якості освіти за

стандартами, притаманними формальній освіті.

Варто зауважити, що зусилля науковців, управлінських і законодавчих структур, громадськості спрямовані на подолання цих труднощів. Так, одним із актуальних питань організації й розвитку неформальної та інформальної професійної освіти, як свідчить дослідження, є й проблема розробки стратегії й процедури офіційного визнання результатів такого навчання дорослих [21]. Цим питанням опікуються політики, представники бізнесових структур, економісти, вчені, громадські організації. Як зазначають науковці [1; 5], визнання результатів неформального навчання є «міжнародною проблемою», про що свідчать активні дії європейської спільноти щодо її вирішення, наприклад, прийняття декларації «Структура дій для неперервного розвитку компетентностей і кваліфікацій (європейські соціальні партнери (UNICE, CEEP, & UEAPME, 2002) [1, с. 514].

У процесі дослідження виявлено, що в основі процесу розробки стратегій покладено принцип субсидіарності, що, згідно з яким, країни Центральної та Східної Європи мають встановити на національному рівні скоординовані підходи до перевірки набутих у неформальній освіті компетентностей. Зауважимо, що в переліку форм визнання результатів неформального навчання називають валідацію, сертифікацію та ідентифікацію [1, с. 515]. Щодо безпосередньо вимірів визнання результатів неформальної та інформальної освіти дорослих, то сьогодні виділяють такі три складники: «результати навчання (у межах як формальної, так і неформальної освіти); стандарти (норми), які можуть не тільки встановлюватися у кожній освітній системі, а й бути міжнародними; процес, завдяки якому підтверджується результат» [1, с. 515]. Зупинимось більш докладно, на розробленій країнами центральної Європи стратегії валідації неформальної та інформальної професійної освіти дорослих, що передбачає досягнення низки стратегічних завдань. Серед них:

- розробка інструментів, що дозволяють структурувати особисту інформацію про фахівця (резюме) за компетентностями, що сприятиме

кар'єрному зростанню, усвідомленню цінності освіти і подальшому навчанню в обраній професійній сфері та особистісному зростанню людини;

- організація й проведення централізованих інформаційних і консультаційних кампаній з метою забезпечення вільного доступу до процесу валідації освіти, отримання інформації про процедуру сертифікації та її додаткові переваги для свого професійного розвитку;

- зниження перешкод на шляху до здобуття професійних знань і подальшого працевлаштування через полегшення доступу до системи професійної освіти і навчання, до підвищення кваліфікації. Зазначимо, що це завдання набуває важливого значення для різних «соціально незахищених верств населення», зокрема, для тих, у кого низький рівень кваліфікації, для осіб із особливими освітніми потребами тощо, даючи усім їм при цьому «...другий шанс доступу до оволодіння як загальноосвітніми знаннями, так і професійною освітою чи компетентностями» [6];

- підвищення прозорості, послідовності опису здобутих результатів навчання, кваліфікацій і компетентностей, що спрямовано на підвищення рівня інтегрованості результатів неформальної освіти до професійних стандартів або вимог тієї чи іншої професії;

- розробка пакету документів для здобувачів освіти, що сприятиме підвищенню гнучкості та ефективності освітньої траєкторії, дозволить уникати повторного вивчення навчальних дисциплін, свідчитиме про рівень набутих компетентностей, полегшить процедуру їх оцінки у межах валідації;

- удосконалення самої процедури валідації, що повинна ґрунтуватися на результатах навчання і гарантованій ти високий рівень набутих компетентностей: встановлення відповідності між стандартами і принципами якості формальної освіти та неформальної освіти і навчання; формування чіткого переліку освітніх установ та закладів, державних організацій чи комісій, які б мали право здійснювати перевірку та визнання результатів навчання, координація діяльності таких установ, що повинна здійснюватися державними органами

управління освітою; надання консультаційних послуг, які дозволятимуть визначати місце розташування освітніх установ, які можуть проводити валідацію тощо. Як зазначає А. Боярська-Хоменко, «реалізація стратегії валідації повинна відбуватися паралельно з процесами впровадження європейських інструментів прозорості (*EQF*, *ECVET*, *ECTS*, *Europass* тощо)» [6, с. 296 – 297].

Отже, валідація розглядається як: важливий внесок у поліпшення рівних можливостей дорослих людей в освіті, роботі; виступає в якості ранньої профілактики соціальної ізоляції; спрямована на реалізацію орієнтації на результати навчання, підвищення прозорості, гнучкості навчальних професійних курсів для дорослих; відіграє «важливу роль у ...розширенні участі у навчанні протягом усього життя» [6, с. 298].

Щодо визнання результатів неформального навчання в Україні, то у 2022 році було прийнято Закон «Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти», в якому було прописано «загальні вимоги до процедур визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформального та/або інформального навчання в межах автономії

закладів вищої та фахової передвищої освіти» [10].

До актуальних проблем організації неформальної освіти дорослих відносять також напрацювання механізмів і способів:

- урахування наявного сформованого життєвого досвіду; особливостей дорослих учнів. Серед останніх, дослідники виділяють такі, як-от: «наявність власної мотивації до навчання, яка є детермінованим процесом навчання професійними, соціальними, побутовими і тимчасовими чинниками; наявність певних навчальних стереотипів унаслідок попереднього досвіду, які можуть сприяти чи заважати новому навчанню» [13, с. 195];

- неперервного коригування навчальних програм, урахування запитів дорослих учнів, своєчасне внесення змін відповідно нових наукових знань, що постійно оновлюються, а також змін у соціально-економічній і політичній ситуації в суспільстві [3; 7].

Вище перераховані завдання спрямовані на «забезпечення мобільності змісту освіти дорослих та її організаційних форм» [13, с. 195], що дозволяє оперативно адаптувати освітні процеси до індивідуальних потреб дорослих учнів, забезпечувати гнучкість навчальних маршрутів та підвищувати якість освітніх результатів у мінливих суспільних умовах.

Висновки

Отже, проведене наукове дослідження дозволяє зробити такі висновки: неформальна та інформальна освіта дорослих має великий потенціал, що дає можливість гнучко реагувати на освітні потреби людини, запити ринку праці, суспільства в цілому. До актуальних питань організації неформальної та інформальної освіти належать: проблема підтвердження і визнання набутих результатів, розробка прозорих та зрозумілих механізмів їх оцінювання; напрацювання механізмів і способів урахування життєвого досвіду й особливостей дорослих людей, їх запитів і очікувань; постійного коригування навчальних програм, їх оновлення відповідно до змін, що відбуваються в соціальному, економічному житті суспільства; урізноманітнення організаційних їх форм тощо.

Серед перспектив подальших досліджень ми вбачаємо такі: розроблення моделей інтеграції результатів неформальної та інформальної освіти у систему формальної професійної освіти; аналіз кращих практик визнання результатів неформальної освіти дорослих у країнах Європейського Союзу з метою адаптації їх до українських реалій; дослідження впливу цифровізації на розвиток неформальної та інформальної освіти; вивчення особливостей організації освітніх програм для різних соціальних груп дорослого населення, зокрема для внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та осіб старшого віку та деякі інші.

Конфлікт інтересів

Автори заявляють, що конфлікту інтересів щодо публікації цього рукопису немає. Крім того, автори повністю дотримувались етичних норм, включаючи плагіат, фальсифікацію даних та подвійну публікацію.

Список використаної літератури

1. Авшенюк, Н. М., Огієнко, О. І., Постригач, Н. О., Марусинець, М. М., Котун, К. В., Дяченко, Л. М., Годлевська, К. В. Тенденції розвитку освіти дорослих у розвинених країнах світу: монографія. Кропивницький : Імекс ЛТД, 2020. 645 с. URL: <https://surl.lu/dflrsy>
2. Аніщенко, О. Неформальна освіта дорослих в умовах російсько-української війни: стан, проблеми і перспективи розвитку. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Том 21. № 1. С. 18-34. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.18-34](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.18-34)
3. Аніщенко, О., Лук'янова, Л., Прийма, С. Неформальна освіта дорослих – освітній тренд XXI століття. *Рідна школа*. 2017. Вип.11-12. С. 3-7. URL: <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710422/1/Anishchenko%2C%20Lukianova%2C%20Pryima%20%20Non-formal%20education%20of%20adults.pdf>
4. Бойчук, Ю. Д., Боярська-Хоменко, А. В. Освіта дорослих як ресурс для соціальної адаптації внутрішньо переміщених осіб в умовах воєнного стану. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. Вип. 2 (26). С. 35-45. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.35-45](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.35-45)
5. Боярська-Хоменко, А. В. Освіта дорослих в країнах центральної та Східної Європи: ретроспективний аналіз: монографія. Харків : Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди ; «Мітра» 2019. 376 с. URL: <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3754>
6. Боярська-Хоменко, А. В. Розвиток професійної освіти дорослих у країнах Центральної та Східної Європи: дис. ... доктора пед. наук. 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Хмельницький національний університет. Хмельницький, 2020. 525 с.
7. Вовк, М. П., Султанова, Л. Ю., Філіпчук, Н. О., Соломаха, С. О., Грищенко, Ю. В. Навчання дорослих в умовах формальної і неформальної освіти: теорія і практика: монографія. Київ, 2019. 498 с. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Navchannia_doroslykh_v_umovakh_formalnoi_i_neformalnoi_osvity_teoriia_i_praktyka.pdf
8. Друганова, О. М. Приватна ініціатива в освіті України (історико-педагогічний аспект): монографія. Харків : ДИВО, 2008. 556 с.
9. Друганова, О. М., Білик, В. М. Освіта дорослих: від майстерності викладача до ефективних технологій навчання. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2024. Вип. 2 (26). С. 90-98. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.90-98](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.90-98)
10. Про затвердження Порядку визнання у вищій та фаховій передвищій освіті результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти: наказ Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 року №. 130. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text>
11. Радомський, І. П. (2023). Неформальна освіта дорослих як важлива складова неперервної освіти. *Актуальні проблеми в системі освіти: загальноосвітній заклад середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти*. 2023. 1(3). С. 536-542. DOI: <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17739>
12. Романишин, Ю. Л. Бохонько, Є. О., Мостович, А. М. (2023). Неформальна та інформальна освіта дорослих в Україні. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 63. Т. 2. С. 153-156. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.32>
13. Сисоева, С.О., Кристопчук, Т.Є. Освітні системи країн Європейського Союзу: загальна характеристика: навч. посібн. ік. Рівне : Овід, 2012. 352 с. URL: <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf>
14. A Memorandum on Lifelong Learning. (2000). *Commission of the European Communities*. Brussels, 2000. 36 p.

- URL: https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf
15. Androniceanu, A., Lazăr, D. (2024). Managing adults' participation in non-formal education programs in Romania. *Polish Journal of Management Studies*, 2024. Vol. 30(2). Pp. 22-36. DOI: <https://doi.org/10.17512/pjms.2024.30.2.02>
 16. Boiarska-Khomenko, A. V., Stefan, L. A. Procedure for recognition of non-formal and informal education of young people on the basis of Polish experience. *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*. 2019. № 1 (10). Pp. 45-53. URL: <https://ycee.uken.krakow.pl/issue/view/530/246>
 17. Recht, G. Berufsbildungsgesetz. Frankfurt am Main : Antiphon Verlag, 2018. 64 p. URL: <https://www.amazon.de/Berufsbildungsgesetz-BBiG-3-Auflage-2018/dp/1983579351>
 18. Vaculíková, J., Kalenda, J., Kočvarová, I. (2023). Cross-national validation of the non-participation in non-formal education questionnaire: Findings from adults from Sweden, Germany, United Kingdom, and the Czech republic. *Cogent Education*. 2023. Vol. 10 (1). DOI: <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2214672>
 19. Vychová, H. Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU. Praha: VÚPSV, 2008. 185 p. URL: https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_281.pdf
 20. Zemaitaityte, I. Non-formal adult education in Lithuania. Society. *Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 26th-27th*. 2017. Volume II. Pp. 577-585. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2017vol2.2338>
 21. Zemaitaityte, I., Petrauskiene, A. The problem of non-formal adult education quality service provision in local municipalities of lithuania. Society. *Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 28th-29th*. 2021. Vol. 4. Pp. 251-261. DOI: <https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6397>

Стаття надійшла до редакції 26.04.2025

Стаття рекомендована до друку 29.05.2025

A. V. BOIARSKA-KHOMENKO¹, DSc (Pedagogy), Associate Professor,

Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy

e-mail: anna.boyarskahomenko@hnpu.edu.ua ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-1818-3074>

O. M. DRUHANOVA¹, DSc (Pedagogy), Prof,

Professor of the Department of Education and Innovative Pedagogy

e-mail: olena.druganova@hnpu.edu.ua ORCID ID : <https://orcid.org/0000-0002-5985-8293>

¹H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University,

29 Alchevskikh Str., 61002, Kharkiv, Ukraine

TOPICAL ISSUES OF ORGANISING NON-FORMAL AND INFORMAL VOCATIONAL EDUCATION FOR ADULTS IN EUROPE AND UKRAINE

The article **aims** to analyze topical issues of non-formal and informal adult vocational education in European countries and in Ukraine, in particular, to identify key trends, problems, and prospects for developing these forms of education. The article reveals the features of non-formal and informal education, their role in ensuring competitiveness in the labor market, and adaptation to modern challenges. It also analyses the mechanisms for recognizing the results of such training.

The study used the following **research methods**: theoretical analysis of scientific literature, systematization and generalization, comparative and analytical methods, logical and structural analysis, and prognostic methods.

The study **results** showed that non-formal and informal adult education are essential to the lifelong learning system. They contribute to developing professional and soft skills, increasing the competitiveness of adult learners in the labor market. At the same time, non-formal and informal learning meets the educational needs of adults through various forms of learning (courses, training, online education, etc.). It facilitates the integration of non-formal learning outcomes into the formal education system through validation, certification, and recognition of qualifications.

The article reveals the key differences between formal, non-formal, and informal education, including the absence of strict age or professional experience restrictions, the flexibility of programs, and the focus on practical needs. At the same time, difficulties such as insufficient standardization, duplication of formal

education functions, and difficulty in evaluating results were noted.

Particular attention was paid to the European experience, particularly the strategy of validation of non-formal learning, which involves the development of tools for recording competencies (e.g., Europass), ensuring access to education for socially vulnerable groups, and integrating non-formal learning outcomes into national qualification frameworks.

The conclusions confirm that non-formal and informal education are important tools for adapting to modern challenges, such as digitalization, labor market changes, and social transformations.

KEY WORDS: *adult education, non-formal education, informal education, vocational education, European countries, Ukraine.*

References

1. Avsheniuk, N. M., Ohiienko, O. I., Postryhach, N. O., Marusynets, M. M., Kotun, K. V., Diachenko, L. M., Hodlevska, K. V. (2020). Trends in the development of adult education in developed countries of the world, Kropyvnytskyi Imeks LTD. <https://surl.lu/dflrsy> (in Ukrainian).
2. Anishchenko, O. (2022). Non-formal adult education in the conditions of russian-ukrainian war: state, problems and prospects of development. *Adult education: theory, experience, prospects*, 21(1), 18-34. [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.18-34](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.18-34) (in Ukrainian).
3. Anishchenko, O., Lukianova, L., Pryima, S. (2017). Non-formal adult education is an educational trend of the 21st century. *Ridna shkola [Native school]*, 11-12, 3-7. <https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/710422/1/Anishchenko%2C%20Lukianova%2C%20Pryima%20%20Non-formal%20education%20of%20adults.pdf> (in Ukrainian).
4. Boichuk, Yu. D., Boiarska-Khomenko, A. V. (2024). Adult education as a resource for social adaptation of internally displaced persons under martial law. *Adult education: theory, experience, prospects*, 2 (26), 35-45. [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.35-45](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.35-45) (in Ukrainian).
5. Boiarska-Khomenko, A. V. (2019). Adult education in the countries of Central and Eastern Europe: a retrospective analysis, Kharkiv, Kharkivskiy natsionalnyi pedahohichnyi universytet imeni H. S. Skovorody, «Mitra». <http://dspace.hnpu.edu.ua/handle/123456789/3754> (in Ukrainian).
6. Boiarska-Khomenko, A. V. (2020). Development of adult vocational education in Central and Eastern European countries: doct. ped. nauk thesis, Khmelnytskyi natsionalnyi universytet, Khmelnytskyi. (in Ukrainian).
7. Vovk, M. P., Sultanova, L. Iu., Filipchuk, N. O., Solomakha, S. O., Hryshchenko, Yu. V. (2019). Adult Education in the Context of Formal and Non-Formal Education: Theory and Practice, Kyiv. https://shron1.chtyvo.org.ua/Avtorskyi_kolektyv/Navchannia_doroslykh_v_umovakh_formalnoi_i_neformalnoi_osvity_teorii_i_praktyka.pdf (in Ukrainian).
8. Druhanova, O. M. (2008). Private initiative in education in Ukraine (historical and pedagogical aspect), Kharkiv, DYVO. (in Ukrainian).
9. Druhanova, O. M., Bilyk, V. M. (2024). Adult education: from teacher skills to effective teaching technologies. *Adult education: theory, experience, prospects*, 2 (26), 90-98. [https://doi.org/10.35387/od.2\(26\).2024.90-98](https://doi.org/10.35387/od.2(26).2024.90-98) (in Ukrainian).
10. On approval of the Procedure for recognition in higher and professional pre-higher education of learning outcomes obtained through non-formal and/or informal education: order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated 08.02.2022 No. 130. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0328-22#Text> (in Ukrainian).
11. Radomski, I. P. (2023). Informal education of adults as an important component of continuous education. *Actual Problems in the System of Education: General Secondary Education Institution – Pre-University Training – Higher Education Institution*, 1(3), 536–542. <https://doi.org/10.18372/2786-5487.1.17739> (in Ukrainian).
12. Romanyshyn, Yu. L., Bokhonko, Ye. O., Mostovych, A. M. (2023). Non-formal and informal adult education in Ukraine. *Innovative pedagogy*, 63(2), 153-156. <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/63.2.32> (in Ukrainian).
13. Sysoieva, S.O., Krystopchuk, T. Ie. (2012). Educational systems of the European Union countries: general characteristics, Rivne, Ovid. <https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/9019/1/Sysoieva%20Osvitni%20s.pdf> (in Ukrainian).
14. A Memorandum on Lifelong Learning. (2000). *Commission of the European Communities*. Brussels, 2000. 36 p.

- https://arhiv.acs.si/dokumenti/Memorandum_on_Lifelong_Learning.pdf
15. Androniceanu, A., Lazăr, D. (2024). Managing adults' participation in non-formal education programs in Romania. *Polish Journal of Management Studies*, 2024. Vol. 30(2). Pp. 22-36. <https://doi.org/10.17512/pjms.2024.30.2.02>
 16. Boiarska-Khomenko, A. V., Stefan, L. A. Procedure for recognition of non-formal and informal education of young people on the basis of Polish experience. *Youth in Central and Eastern Europe. Sociological Studies*. 2019. № 1 (10). Pp. 45-53. <https://ycee.uken.krakow.pl/issue/view/530/246>
 17. Recht, G. Berufsbildungsgesetz. Frankfurt am Main : Antiphon Verlag, 2018. 64 p. <https://www.amazon.de/Berufsbildungsgesetz-BBiG-3-Auflage-2018/dp/1983579351>
 18. Vaculíková, J., Kalenda, J., Kočvarová, I. (2023). Cross-national validation of the non-participation in non-formal education questionnaire: Findings from adults from Sweden, Germany, United Kingdom, and the Czech republic. *Cogent Education*. 2023. Vol. 10 (1). <https://doi.org/10.1080/2331186X.2023.2214672>
 19. Vychová, H. Vzdělávání dospělých ve vybraných zemích EU. Praha: VÚPSV, 2008. 185 p. https://katalog.vupsv.cz/Fulltext/vz_281.pdf
 20. Zemaitaityte, I. Non-formal adult education in Lithuania. Society. *Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 26th-27th*. 2017. Volume II. Pp. 577-585. <https://doi.org/10.17770/sie2017vol2.2338>
 21. Zemaitaityte, I., Petrauskiene, A. The problem of non-formal adult education quality service provision in local municipalities of lithuania. *Society. Integration. Education. Proceedings of the International Scientific Conference May 28th-29th*. 2021. Vol. 4. Pp. 251-261. <https://doi.org/10.17770/sie2021vol4.6397>

The article was received by the editors 26.04.2025

The article is recommended for printing 29.05.2025